

COLUMNA

Emigrar ed immigrar

GISULA TSCHARNER

Schi lunsch naven stoi jeu uss star e sai buc cur jeu pos turnar tiels mes a casa» – la chanzun da Tumasch Dolf ma chatschava gia adina larmas en ils eglis, da bell'entschatta, cur ch'jau sun vegnida a star per adina en la Ruman-tschia, gnanca enclegend il text, sco Turitgaisa. Ma quella chanzun e bleras autras cun la medema melanconia ma tutgavan amez ils endadens tut quest onns e decennis. Ditg patratgava jau che questa tristezza-bellezza saja insatge tipic rumantsch – forsa èsi schizunt in pau uschia?

Ma suenter intgins onns, cun chapir rumantsch vi e pli bain, hai jau realisà ch'i na sa tracta en quests texts da chanzun betg dad ina romantica rumantscha, mabain dal «stuir bandunar la patria per sforz», pia dad ina tragedia collectiva, la quala includeva tschients e millis tragedias individualas e famigliaras. Basta. En cudeschs istorics actuals, en chanzuns chanta-das anc ozendi, en ils raquints d'indigens, dapertut vegn l'emigraziun «da lura» acceptada ed admirada, quasi glorifitgada. «Igl eran halt

povers, avevan memia blers uffants per als nutrir» etc. etc., dini. (Cun il dumber d'uffants avessani bain pudì sa dar in pau fadia da l'evitar, ils umens...). L'emigraziun grischuna en l'Italia, Pologna ed America tegna in plaz fix en l'identitad culturala da noss chantun.

Co vegni ad esser en l'Africa ozendi? Datti là er ina romantica culturala concernent l'emigraziun? Scrivani e cumponani er bellas chanzuns davart ils giuvens che bandunan lur patria e gughegian l'aventura marmediterrana? Parallelas datti ina massa per ina giada: Ils raps per exempel. Sco tar nus pli baud, sto la famiglia u la vischnanca rimnar ensemen ils raps per mintgina e mintgin che vul emigrar.

Quai che ma disturba: Tar nus en Svizra ed Europa als numnainsa «immigrants», e betg pli «emigrants», perquai ch'els ans disturban en noss paus e ruaus. Immigraziun tuna negativ (quai èn ils auters che vegnan), emigraziun tuna positiv (quai eran ils noss che gievan). Pia èsi be ina dumonda da la vista. Ans avain nus gia dumandads ina gia co quai era pli baud en l'America, cur che las roschadas dad immigrants europeics arrivavan cun bartga? Quants han gi cletg? Quants han chattà l'enfiern enstagl dal parvis? Quants han stui turnar? Quants èn svanids?

Migraziun n'è betg in fenomen nov. Ils pievels che migravan il pli fitg durant ils ultims millennis, eran ils Europeans! Els migravan en auters continents, ma er entaifer l'Europa. Mes givisch: Tgi scriva e cumpona ina chanzun romantica-bellezza davart las personas ch'èn emigradas da l'Africa, ina chanzun uschè bella ch'ella ma chatscha las larmas en ils eglis?

Gisula Tschärner è spirituala libra en pensiun, stat a Veulden. Ella viva e lavora cun las plantas selvadias en ed enturn la vischnanca.